

UNDERHÅLLS- OCH ÅTGÄRDSPROGRAM

STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM 2011 – DNR 2011:066

Kvarngården, Länna hembygdsförening

Kvarngården, Länna hembygdsförening
Länna socken
Norrtälje kommun
Uppland
2011

Hedvig Bellberg

SAMMANFATTNING

Hembygdsgårdarna är betydelsefulla förmedlare av lokala byggnadstraditioner. Oavsett ålder, om gårdarna utgörs av en samling byggnader från socknens alla hörn eller står på ursprunglig plats, har de i många fall behållit en ålderdomlig och ursprunglig prägel. I egenskap av tillgänglig plats för allmänheten utgör dessutom hembygdsgårdarna för många en viktig mötesplats och inspirationskälla med tydlig närvaro av historien.

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är en ambition att bidra till skapandet av en varaktig grund för Stockholms läns hembygdsgårdars bevarande och fortlevnad. Genom att producera ett effektivt verktyg för underhållet av landskapets hembygdsgårdar, är avsikten att underlätta för framtida insatser och samarbeten. Förhoppningen är också att ökad uppmärksamhet skall leda till ett ökat intresse bland såväl allmänheten som berörda organisationer och myndigheter.

Föreliggande underhålls- och åtgärdsprogram har tagits fram i samarbete mellan Länsmuseet Gävleborg och Gästrik-Hälsinge hembygdsförbund genom finansiering av Landstingets TRU-nämnd (Tillväxt och regional Utveckling). Projektledare inom Stockholms län är Stockholms läns museum och samarbetspartners är Stockholms läns hembygdsförbund och Stockholms läns hembygdsföreningar. Projektet drivs genom finansiering av kulturmiljövårdsbidrag förmedlat av Länsstyrelsen i Stockholms län.

Ansvarig för utformningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet är Ulrika Olsson, antikvarie och projektledare vid Länsmuseet Gävleborg och modifieringar för anpassning till Stockholms län har utförts av Lisa Sundström och Hedvig Bellberg, antikvarier vid Stockholms läns museum.

Fältarbetet och slutförandet av programmet samt fotografering har utförts av bebyggelseantikvarien Hedvig Bellberg, Stockholms läns museum. Projektet är påbörjat under 2011 då 10 av Stockholms läns hembygdsgårdar utrustas med var sitt program, med förhoppningen att byggnaderna skall få fortsätta att inspirera och berätta sin historia under en lång tid framöver.

Lisa Sundström & Hedvig Bellberg

Stockholm 2011-09-09

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING

Del 1

1.1	INLEDNING	3
1.1.1	Syfte	3
1.1.2	Omfattning och avgränsningar	3
1.1.3	Revidering och utökning	4
1.1.4	Gällande lagstiftning	5
1.1.5	Fastighetsuppgifter och försäkringar	6
1.1.6	Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning	6
1.2	KÄLLOR	6
1.3	HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK	7
1.4	KULTURHISTORISK BETYDELSE	7

Del 2

2.1	BYGGNAD SINVENTERING	9
2.1.1	Begrepp och definitioner	9
2.1.2	Situationsplan	9
2.2	BYGGNADSBESKRIVNING	13
2.2.1	Begrepp och definitioner	13
2.2.2	Byggnad 1 Kvarnen	13
2.2.3	Byggnad 2 Mjölmarstugan	14
2.2.4	Byggnad 3 Scen/Café	14
2.2.5	Byggnad 4 Källarstugan	14
2.2.6	Byggnad 5 Sjöboden	15
2.2.7	Byggnad 6 Gammalt dass	15
2.2.8	Byggnad 7 Utedass	15
2.2.9	Byggnad 8 Lotteribod	16
2.2.10	Byggnad 9 Bod	16

Del 3

3.1	SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG	17
3.1.1	Begrepp och definitioner	17
3.1.2	Byggnad 1 Kvarnen	18
3.1.3	Byggnad 2 Mjölmarstugan	19
3.1.4	Byggnad 3 Scen/Café	21
3.1.5	Byggnad 4 Källarstugan	21
3.1.6	Byggnad 5 Sjöboden	22
3.1.7	Byggnad 6 Gammalt dass	22
3.1.8	Byggnad 7 Utedass	22
3.1.9	Byggnad 8 Lotteribod	23
3.1.10	Byggnad 9 Bod	23
3.2	GENOMFÖRANDE	24
3.2.1	Checklista	24
3.2.2	Åtgärdslista	24
3.2.3	Check- och åtgärdslistornas tillämpning	25
3.3	UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD	26
3.3.1	Rådgivning	26
3.3.2	Projektering	26
3.3.3	Finansiering	26

Kvarngården, Länna hembygdsförening, Länna socken, Norrtälje kommun

1.1 INLEDNING

1.1.1 Syfte

Huvudsyftet med detta underhålls- och åtgärdsprogram är att hembygdsföreningen skall få ett användbart och effektivt verktyg för bevarandet av sina byggnader. Med programmet blir det lätt att överblicka, planera och kostnadsberäkna kommande vård och underhåll och genom dokumentationen av utförda arbeten skapas ett värdefullt referensmaterial för framtiden.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall användas för årlig kontroll enligt medföljande checklista för att kartlägga eventuella skador och underhållsbehov. När åtgärd av en skada eller normalt underhåll bedömts krävas noteras detta i programmets åtgärdslista. På detta sätt sammanställs byggnadernas behov lättöverskådligt och planeringen av arbetet kan göras. Syftet med programmet är således också att skapa utrymme för genomtänkta åtgärder med lämpliga material och metoder, i samarbete med kunniga hantverkare och antikvariska myndigheter.

Ett tredje syfte är att uppmärksamma hembygdsgårdarna och bidra till att skapa en varaktig grund för deras fortlevnad.

Tillämpningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet kan bildligt talat jämföras med en trestegsraket. I ett första steg framställs ett program för den specifika hembygdsgården av Stockholms läns museum. I detta ingår en skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag. I nästa steg används programmet för kontinuerliga kontroller av hembygdsgårdens byggnader, vilka ligger till grund för planeringen av framtida åtgärder. Detta arbete utförs av hembygdsföreningen. Det tredje och sista steget är utförandet av åtgärderna. Detta görs av anlitate hantverkare eller av hembygdsföreningen själv.

Skadeinventeringen som utförs av läns museet, är en engångsinsats med avsikt att fungera som utgångspunkt för föreningens fortsatta arbete på egen hand. Programmet skall även fungera som referensmaterial vid myndighetskontakter samt upplysa om gällande lagstiftning med mera. Det är väsentligt att programmet behåller sin ursprungliga struktur för att förbli begränsat och lättanvänt. Av den anledningen skall inte dokument infogas som inte är av betydelse för programmet.

Ett exemplar av underhålls- och åtgärdsprogrammet skall finnas hos Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län. Detta för att öka medvetenheten om hembygdsgårdarnas behov samt underlätta kommunikationen och tillhandahålla ett väl genomarbetat underlag för beslut.

1.1.2 Omfattning och avgränsningar

Underhålls- och åtgärdsprogrammet är avsett att tillämpas på hembygdsgårdens byggnader och deras fasta inredning. Lösa inventarier och tillhörande mark berörs därför inte av programmet. Samtliga byggnader som tillhör hembygdsföreningen vid besiktningstillfället ingår liksom tillkomna byggnader vid framtida revideringar.

Programmet inriktar sig på skador och behov av teknisk art och utelämnar därför närmare studier av kultur- och stilhistorik. Programmet är också direkt kopplat till en specifik

hembygdsgård och ställs inte i relation till andra hembygdsgårdar. Närmare analyser av byggnadernas ålder, historia och tidigare utseende utelämnas likaså.

Besiktningen av byggnaderna görs okulärt, vilket gör att dolda konstruktioner såsom panelklätt timmer, inbyggda takkonstruktioner och dolda installationer inte redovisas. Detta kräver omfattande undersökningar och görs i samband med eventuella åtgärder. Reservation för framtida skador måste således lämnas, liksom framtida naturligt slitage som inte redovisas. Med hjälp av *Checklistan* skall dock föreningen själv kunna upptäcka skador och behov innan akuta åtgärder blir nödvändiga. Återkommande revideringar av programmet krävs likaså för att programmet skall förbli aktuellt. Plan för revidering presenteras under kapitel 1.1.3.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall inte fungera som underlag för projektering av planerade arbeten. Avsikten är att programmet skall användas för att upptäcka skador och behov vilka därefter projekteras och åtgärdas. Åtgärdsförslagen i skadeinventeringen skall tolkas som direktiv vilka kräver ytterligare undersökningar när arbetet väl skall utföras. Dessa avgränsningar måste finnas då programmet skall förbli aktuellt över en längre tid. Skador och behov förändras med tiden och kan därför kräva olika åtgärder beroende på när arbetet utförs. Av den anledningen måste alla arbeten föregås av en projektering med en undersökning av den aktuella skadan och förslag på vidare åtgärder.

1.1.3 Revidering och utökning

För att hålla underhålls- och åtgärdsprogrammet aktuellt under lång tid måste återkommande revideringar göras. Revidering av enskilda delar av programmet skall göras då betydande förändringar skett. Exempel på sådana förändringar kan vara tillkomsten av ytterligare en byggnad, avförandet av en befintlig byggnad genom brand eller försäljning, ombyggnad, nya funktioner i byggnaderna, förändringar i gällande lagtexter, förändringar i hembygdsföreningens användning och målsättning med mera.

Om inga betydande förändringar sker skall underhålls- och åtgärdsprogrammet revideras av en antikvarie eller någon med antikvarisk kompetens vart 10:e år. Revideringen omfattar då i huvudsak programmets del 3 med dess skadeinventering och tillhörande åtgärdsförslag. Övriga delar av programmet skall studeras och uppdateras i de avseenden som kräver det. Avsikten är dock inte att programmet skall arbetas om, utan fortsätta att fungera i sin grundutformning med nödvändiga förändringar. Ifyllda check- och åtgärdslistor skall behållas som referensmaterial vid framtida arbetsinsatser.

Om en utökning av programmet blir aktuell skall de nytillkomna delarna följa programmets grundstruktur. I samband med detta bör Stockholms läns museum eller annan antikvarisk expertis kontaktas för att hjälpa till med byggnadsinventeringen och byggnadsbeskrivningen, samt eventuell skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag.

När en revidering är genomförd skall följande tabell fyllas i med *Datum, Revideringen eller utökningens omfattning* samt signeras av *Ansvarig*. Kopior av de sidor revideringen omfattar skall sedan skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län.

Datum	Revidering eller utökning omfattar	Ansvarig

1.1.4 Gällande lagstiftning

En mängd lagar och förordningar reglerar Sveriges bebyggelse och dess omkringliggande marker. I lagarna ryms även bestämmelser för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer eller områden. Lagar och förordningar som är av vikt att känna till för hembygdsföreningarnas verksamhet följer nedan.

Plan- och bygglagen

All befintlig bebyggelse i Sverige berörs av *Plan- och bygglagen*, PBL, som regleras av kommunernas byggnadsnämnder. För en rad byggåtgärder krävs särskilt tillstånd, bygglov, som omfattar lokalisering, yttre utformning och användning. Tekniska egenskaper som inte kräver bygglov behandlas i samband med en bygganmälan. Det är viktigt att undersöka om bygglov eller bygganmälan behöver göras, varför kommunen bör kontaktas vid åtgärder på eller förändringar av en byggnad.

I PBL's 8 kap. *Krav på byggnader m.m.* finns flera paragrafer som bland annat behandlar äldre kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Normalt berörs hembygdsgårdarna alltid av 13§ såsom kulturhistoriskt särskilt värdefulla, men givetvis även av de övriga.

13§ En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14§ Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4§ i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17§ Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att hänsyn tas till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Lag om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.

I andra kapitlet i *Lagen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.*, BVL, behandlas nio tekniska egenskapskrav. Dessa gäller byggnader som ska uppföras eller befintlig bebyggelse som ska ändras. Bland kraven ryms bl.a. *bärförmåga, stadga och beständighet och lämplighet för avsett ändamål*. Som andra punkt finns *säkerhet i händelse av brand*. Punkten rymmer allt från utrymningssäkerhet och skydd mot brands uppkomst till skydd mot brandspridning mellan byggnader och räddningspersonalens säkerhet. De tekniska

egendomskraven skall iakttas med beaktande av de varsamhetskrav som finns i 8 kap. PBL. Detta innebär att för äldre kulturhistorisk värdefull bebyggelse ska kraven uppfyllas men det kan ske med hänsyn till kraven på varsamhet.

Kulturminneslagen

I *Kulturminneslagen*, KML, finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen, kyrkor samt om utförelse och återlämnandet av kulturföremål. Det är länsstyrelsen som har tillsyn över kulturminnesvården i länet medan Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturminnesvården i landet.

I 3 kap. behandlas byggnadsminnen:

1§ En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde.

I samband med byggnadsminnesförklaringen upprättar länsstyrelsen skyddsbestämmelser för att ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

1.1.5 Fastighetsuppgifter och försäkringar

Fastigheten är belägen i Länna församling i Norrtälje kommun. Kvarngården har fastighetsbeteckning Bergshamra 5:1. Fastigheten är försäkrad i Hembygd-försäkringar, där Mjölmarstugan på Kvarngården är försäkrad i kategori 1.

1.1.6 Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning

Kvarngården visas som museum, huvudsakligen sommartid, och är utnyttjad för traditionellt midsommarfirande samt används i juli månad för konstutställningar då hela kvarngården är öppen dagligen. Den används vidare som föreningens samlingslokal och i viss mån till uthyrning.

1.2 KÄLLOR

- Uppgifter om hembygdsföreningens fastigheter, försäkringar samt föreningens användning av och målsättning med hembygdsgården samt historik är sammanställda av hembygdsföreningen genom Rune Underskog (kapitel 1.1.5, 1.1.6, 1.3).
- Situationsplan har ritats upp av Bibi Lännevall för föreningen (kapitel 2.1.2).
- Samtliga bilder är tagna av Hedvig Bellberg, Stockholms läns museum under 2011 och finns registrerade i museets arkiv (kapitel 2.1.2 samt försättsblad).

1.3 HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK

1552 Gustav Vasa beställde en såg och kvarn i Bergshamraån
1776 Den nuvarande kvarnen byggdes av Johan Gabriel Holm
1815 c.a. Morastugan byggdes av Per Jansson och Kerstin Jansdotter
1925 Länna hembygdsförening bildades hemma hos roslagsskalden Yngve Jansson
1937 Föreningen köpte Bergshamra kvarn
1968 Föreningen övertog förvaltningen av Morastugan

Länna hembygdsförening bildades 1925 och man anordnade till en början hembygdsfester vid Penningby slott men flyttade sedan dessa till Bergshamra kvarn och 1937 fick föreningen köpa Kvarngården av Bergshamra såg för 3 000 kr. Därefter hade man alltså en fast hemvist och hembygdsfesterna och andra aktiviteter förlades oftast till Kvarngården.

Kvarngårdens historia börjar redan i mitten av 1500-talet, när Gustav Vasa regerade. Han fick idén att här uppföra en såg och mjölkvarn för kronans räkning. Kungen hade behov av trävirke för sitt skeppsbyggeri i Stockholm, därför låter han en av sina byggmästare besiktiga platsen år 1552. Här blev både en såg och en kvarn där bönderna fick mala sin säd.

Under århundradena har här varit många kvarnägare. I början av 1600-talet bedrev Hans Nilsson Benick, kallad "Korv-Hans" kvarnrörelsen i Bergshamra. Han hade tidigare varit borgmästare i Stockholm och hövitsman i Vaxholm.

Bergshamra kvarn var fortfarande kronokvarn, alltså ägd av staten, men i mycket dåligt skick. Mjöltnare Anders Jansson byggde upp kvarnhuset med såg i övre våningen och mjölkvarn med två stenar i nedre våningen i början av 1700-talet.

Kvarnbyggnaden som står här idag är uppförd 1776 av mjölnaren Johan Gabriel Holm. Den gamla kvarnen/sågen, vars grund ännu står kvar bakom den nuvarande kvarnen, revs 1890 då Bergshamra såg byggdes på annan plats.

På kvarntomten fanns vid denna tid en mindre byggnad bestående av kök och kammare, ett portlider med bod, redskapslider, kammare och stall, samt kvarnen som då hade två vattenhjul och två kvarndammar, en övre och en nedre. "Bostadshuset" är sedan tillbyggt, sannolikt på 1800-talet, till att bli den mjölnarstuga som står där idag.

1.4 KULTURHISTORISK BETYDELSE

Hembygdsrörelsen har en viktig historia i det moderna svenska samhället. Som en motvikt till det växande industrisamhället började intresset för den traditionella allmogekulturen att växa sig stark under slutet av 1800-talet. Friluftsmuseer skapades med Skansen i spetsen och på landsbygden startades de hembygdsföreningar som i förlängningen skulle bilda Samfundet för hembygdsvård 1916. Den stora uppgiften då var att rädda allmogens byggnader och föremål vilket resulterat i stora samlingar med omfattande kulturvärden runt om i landet. Det medvetna insamlandet från hemsocknen har medfört att det idag finns byggnader, föremål och arkiv hos hembygdsföreningarna med mycket stora värden för den lokala historien. I ett nationellt perspektiv utgör de också en viktig grund för jämförelser, kartläggning och forskning. Med sin goda tillgänglighet utgör de populära platser för midsommarfirande, skolbesök, marknader och andra arrangemang, och som förmedlare av lokala byggnadstraditioner en kunskaps- och inspirationskälla för allmänheten.

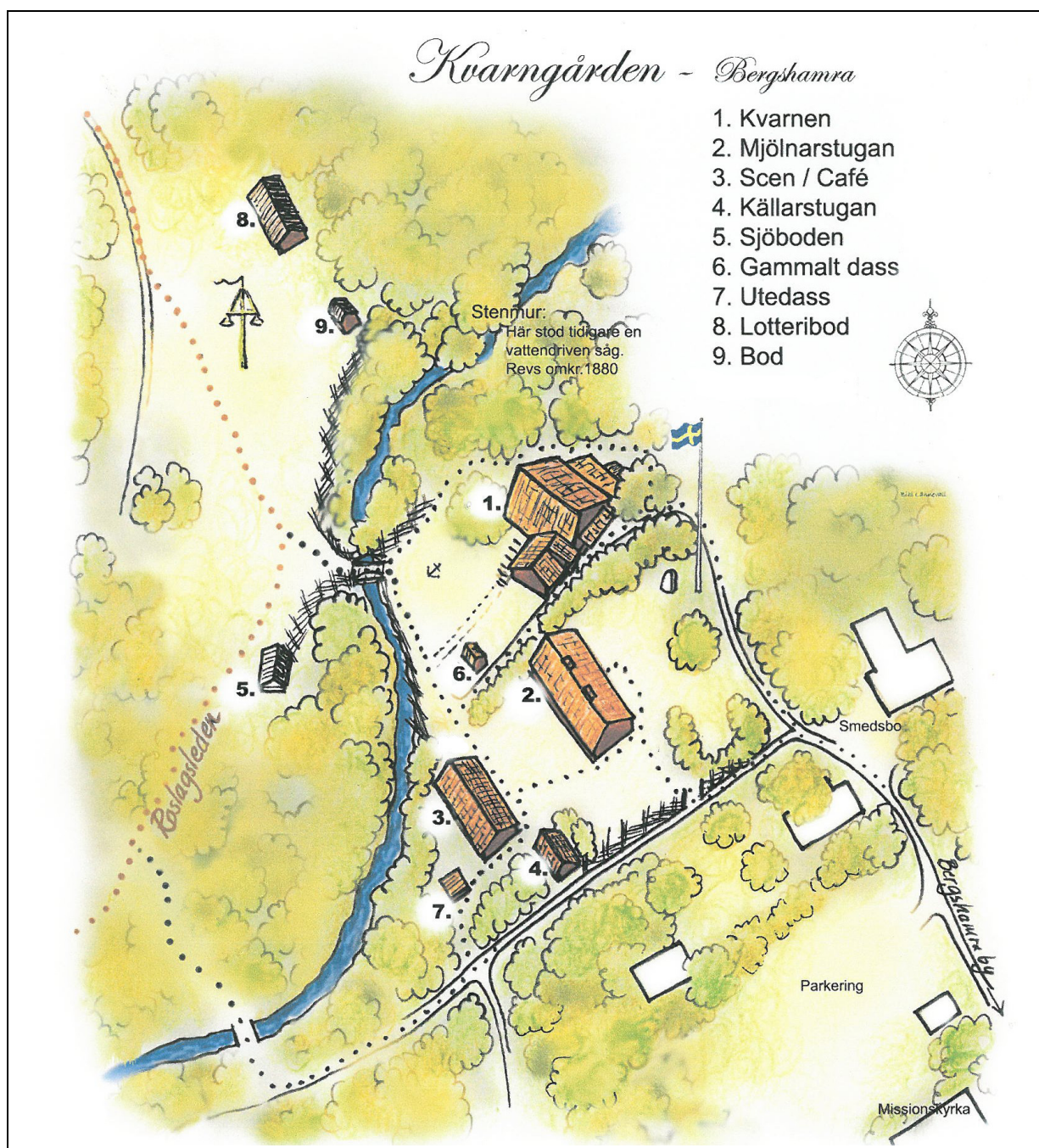
Kvarngården ligger i en naturskön historisk miljö med anor tillbaka till 1500-talet. Det historiska sammanhanget kan tydligt ses i kvarnen med dess ränna och kvarnfallet och ån i anslutning till gården. Den välbevarade platsen har en ålderdomlig karaktär. De liggtimrade byggnaderna från 17-1800-talet representerar traktens byggnadstradition och kvarnen berättar om platsens tidigare användning.

2.1 BYGGNAD SINVENTERING

2.1.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsinventeringen redovisar översiktligt vilka byggnader som finns inom hembygdsgården. Situationsplanen visar byggnadernas placering och orientering enligt väderstrecken med norr uppåt i bild. Benämningen av byggnaderna är desamma som allmänt brukas inom hembygdsföreningen. Byggnader ägda av föreningen men placerade utanför hembygdsgården redovisas i text och bild och om möjligt även i situationsplanen.

2.1.2 Situationsplan

Nr	Byggnad - funktion förr och nu	Foto
1	<p>KVARNEN Kvarnen uppfördes 1776 av Johan Gabriel Holm. Den rymmer en välbevarad traditionell inredning.</p>	
2	<p>MJÖLNARSTUGAN Huset är tillbyggt, från en mindre stuga med kök och kammare, sannolikt på 1800-talet, till den mjölnarstuga som står på platsen idag.</p>	
3	<p>SCEN/CAFÉ Scenen är byggd på 1970-talet och fungerar, förutom som scen, bl.a. som lokal för konstutställningar. Mot norr finns en kök.</p>	

<p>4 KÄLLARSTUGAN Tillkomstår för stugan är okänt, men möjligen är huset från 1700-talet.</p>	
<p>5 SJÖBODEN Boden är flyttad till sin nuvarande plats från sin tidigare plats ett hundratal meter nedströms ån. Möjligen var byggnaden flyttad även dit, då ingen fiskenäring förekommit där den senast stod.</p>	
<p>6 GAMMALT DASS Dasset är från 1700-1800-talet.</p>	

7	<p>UTEDASS Utedasset bakom scenen tillkom troligtvis i samband med scenbygget på 1970-talet.</p>	
8	<p>LOTTERIBOD Denna lotteribod är byggd på 1960-talet.</p>	
9	<p>BOD Boden är från 2005.</p>	

2.2 BYGGNADSBESKRIVNING

2.2.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsbeskrivningen är uppdelad under sju rubriker med syfte att ge kunskap om byggnadens olika delar med avseende på material, uppbyggnad och funktion för den följande skadeinventeringen.

<i>Plan</i>	beskriver byggnadens planlösning.
<i>Konstruktion</i>	omfattar byggnadens bärande delar såsom grund, stomme, bjälklag, takkonstruktion och murstock.
<i>Exteriör</i>	omfattar byggnadens utvändiga delar såsom tak, vindskivor, panel, fönster, dörrar, förstukvist med mera.
<i>Interiör</i>	omfattar byggnadens fast inredda delar såsom golv, tak, lister, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, tapeter, väggmåleri med mera.
<i>Installationer</i>	omfattar byggnadens fasta installationer såsom el, värme, vatten och avlopp men även säkerhetsinstallationer som brand- och inbrottskydd.
<i>Klimat</i>	beskriver ventilationen i byggnaden samt dess eventuella klimatreglerande utrustning utöver värmesystemet.
<i>Tillgänglighet</i>	berättar om eventuella hinder för rörelsehindrade och synskadade att komma in i byggnaden.

2.2.2 Byggnad 1 Kvarnen

	Beskrivning
Plan	Byggnad med två tvärgående byggnadsdelar, sadeltak, korstak samt kupor, vindar och källare delvis för kvarnens drift
Konstruktion	Delvis kallmur, delvis murad grund, delvis cementinlägg, liggtimmerkonstruktion, åstak, kvarnhjul och kvarnränna
Exteriör	Rödfärgat liggtimmer, någon brädpanel samt locklist, utskjutande knutskallar, någon knutlåda, enkupigt tegel, trähängrännor, trätaknockar, trävindskivor samt vindskivebeslag, en-lufts-, och två-lufts-fönster med upp till tre rutor vardera, vita bågar och karmar, svart dörrpar, hängande tak över entréer
Interiör	I kvarnkammaren stänkmålade timmerväggar, blåa fönsterkarmar och dörrkarm, även stänkmålade bröstning, målade bård samt kalkad kamin, trägolv, i övrigt timmerväggar, i kvarnen sädesbingar, kvarnsåll mm, ryggåsar, sidoåsar, bindbjälkar och stödben, bräddinnertak
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Genom entré mot söder god, låg sten

2.2.3 Byggnad 2 Mjölmarstugan

	Beskrivning
Plan	Salsbyggnad i ett plan, sexdelad rumsindelning med råvind
Konstruktion	Murad grund, liggtimmerkonstruktion, två murstockar, åsar, sadeltak, källare som nås från utsidan, norr
Exteriör	Rödfärgad locklistpanel, knutlådor, enkupigt tegel (nylagt för ett par år sedan), trätaknock, trävindskivor samt vindskivebeslag, två tegelskorstenspipor, en-lufts- och två-lufts-fönster med tre rutor vardera, vita fönsterbågar och vita karmar, grönmålad pardörr, enkupigt tegel på källarentréns tak, murat valv med natur- resp. tegelsten vid ingång, svart bräddörr och trädörrkarm
Interiör	Obehandlade brädgolv, stänkmålningar, bårder, målade bröstningar, spegeldörrar, kalkad kamin och spis, trätak
Installationer	El för belysning samt uppvärmning med el-element, grävt för dränering
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Trall om 1,5 steg vid entré

2.2.4 Byggnad 3 Scen/Café

	Beskrivning
Plan	Enplansbyggnad med scen samt kök
Konstruktion	Murad grund av huggen sten, brädstomme, sadeltak
Exteriör	Rödfärgad locklistpanel, skjutdörrar till scenen, enkupigt tegel, trätaknock, trävindskivor samt vindskivebeslag, två-lufts-fönster med två rutor vardera, vita bågar samt karmar, hängränna samt stuprör i plåt
Interiör	Gipsväggar, tapeter, trägolv, trätak, takkonstruktion ej sedd då vindslucka ej finns
Installationer	El för belysning samt vatten med varmvattenberedare
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Vid scen trall om fyra steg, vid norrsida trappa om fem steg, vid sydsida låg spång till dass

2.2.5 Byggnad 4 Källarstugan

	Beskrivning
Plan	Enplanshus med ett rum och källare inunder
Konstruktion	Murad grund samt grund av kallmur, liggtimmerkonstruktion, murad källare, åstak
Exteriör	Rödfärgat liggtimmer, utskjutande knutskallar, svartstruken bräddörr, vit dörrkarm, enkupigt tegel, en-lufts-fönster med upp till fyra rutor, vita bågar, trätaknock, trävindskivor samt vindskivebeslag, ryggås, sidoåsar, svartstruken trädörr till källaren
Interiör	Murad, kalkad gråsten i källaren, gjutet valv, i stugan ojämnt brädgolv, timmerväggar, träinnertak
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Ok, låg tröskel

2.2.6 Byggnad 5 Sjöboden

	Beskrivning
Plan	Enplanshus, ett rum
Konstruktion	Ett fåtal stenar i grund, liggtimmerkonstruktion, åstak
Exteriör	Obehandlade timmerväggar, utskjutande knutskallar, färjtak/faltak, trätaknock, vindskivor samt vindskivebeslag
Interiör	Obehandlade timmerväggar, ej golv, åsar, träinnertak
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	God

2.2.7 Byggnad 6 Gammalt dass

	Beskrivning
Plan	Liten kubisk byggnad
Konstruktion	Hörnsten, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgat liggtimmer, utskjutande knutskallar, enkupigt tegel, trätaknock, trävindskivor samt vindskivebeslag, svartstruken bräddörr
Interiör	Timmerväggar, bräddinnertak, trädass
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Ett steg upp

2.2.8 Byggnad 7 Utedass

	Beskrivning
Plan	Liten kubisk byggnad
Konstruktion	Hörnsten, brädstomme, pulpettak
Exteriör	Rödfärgad locklistpanel, liknande dörr, en-luftsönster med en ruta, vita karmar, korrugerad plåt på takfallet
Interiör	Brädväggar, plåttak
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Ett steg upp, ok

2.2.9 Byggnad 8 Lotteribod

	Beskrivning
Plan	Enplanshus med ett rum
Konstruktion	Små hörnpilotes, brädstomme, sadeltak
Exteriör	Rödfärgad locklistpanel, svarta knutar, röda luckor, svartstruken dörr, svart dörrkarm, taktjärpapp, trävindskivor samt vindskivebeslag,
Interiör	Brädväggar, brädinnertak
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Trärall om två steg

2.2.10 Byggnad 9 Bod

	Beskrivning
Plan	Liten kvadratisk bod med ett rum
Konstruktion	Runda stockar samt huggna stenskivor som grund, trästomme, flackt sadeltak
Exteriör	Liggande brädpanel, utskjutande brädknutar, svart trädörr med sex fönsterglas, svart dörrkarm, en-lufts-fönster med en ruta, svart fönsterkarm, tjärtakpapp, trävindskivor och vindskivebeslag
Interiör	Brädväggar, brädinnertak
Installationer	Nej
Klimat	Ouppvärmt
Tillgänglighet	Ett steg hög trall längs entrésidan

3.1 SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

3.1.1 Begrepp och definitioner

Skadeinventeringen är utförd genom okulär besiktning av Stockholms läns museum med hjälp av *Checklistan*. Inventeringen är översiktlig och baseras på byggnadernas tillstånd vid besiktningstillfället. Avsikten är att skadeinventeringen skall ge en god överblick av byggnadernas tillstånd vid inventeringstillfället samt fungera som referensmaterial vid föreningens framtida kontroller. Skador till följd av naturligt slitage kommer att uppstå med tiden och kan av den anledningen inte redovisas i inventeringen. Avsikten är dock att dessa skall upptäckas i föreningens fortsatta användning av detta program.

Åtgärdsförslagen är kortfattade och skall främst ses som direktiv, inte som kompletta underlag för åtgärd. Varje åtgärd måste föregås av en ordentlig undersökning och åtgärdsbeskrivning, annars är risken att dolda skador inte uppmärksammas. I åtgärdsbeskrivningen ska även material och metoder framgå så att dessa blir de bäst lämpade för den aktuella byggnaden. En del åtgärder bör ske i samarbete med en antikvarie. Mindre skador såsom spruckna glasrutor, enstaka saknade panelbrädor, löst sittande trappsteg och liknande kan dock åtgärdas enligt åtgärdsförslaget. För byggnadsdelar som bedöms ha en mer omfattande skadebild än vad som är möjligt att iaktta okulärt kan också ytterligare undersökningar föreslås.

Till skillnad från byggnadsbeskrivningens uppdelning av byggnaden i sju rubriker under kapitel 2.2.1, utgår skadeinventeringen från endast fyra. Under rubriken *Övrigt* ingår här *Installationer*, *Klimat* och *Tillgänglighet*. Byggnadsbeskrivningens *Plan* utelämnas då detta är en beskrivning av byggnadens planlösning och inte en byggnadsdel. Rubrikerna *Konstruktion*, *Exteriör* och *Interiör* motsvarar rubrikerna i byggnadsbeskrivningen. Skadeinventeringens rubriker motsvarar i stort check- och åtgärdslistornas rubriker.

<i>Byggnadsdel</i>	berättar vilken del av byggnaden som avses under respektive rubrik. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Kondition</i>	beskriver vilket skick aktuell byggnadsdel befinner sig i. Här redovisas såväl normalt slitage som direkta skador.
<i>Åtgärd</i>	berättar vilket ingrepp som är aktuellt för att åtgärda eventuell skada, alternativt normalt underhåll. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Prioritet</i>	berättar hur angelägen åtgärden är. Motsvarande begrepp finns i åtgärdslistan.

Prioritet 1 avser akut åtgärd.

Prioritet 2 avser åtgärd inom 1-3 år.

Prioritet 3 avser åtgärd inom 3-5 år.

Prioritet Å avser återkommande årlig kontroll eller åtgärd.

3.1.2 Byggnad 1 Kvarnen

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Östfasaden, västra delen	Röta mellan takfallen i nedersta timmerstockarna och offerbrädorna i trä	Ses över och isulas samt byts	2
	Sydfasaden, östra hörnet högt upp	Hålighet	Ilusas	2
	Sydfasaden, mot öster	Möjligen husbocksangrepp	Undersök aktivitet, kontakta skadedjurbekämpningsfirma	1
	Östfasaden, mot söder	Dålig syll samt håligheter till följd av fukt högre upp på väggen	Syll ses över av hantverkare och ilusning görs högre upp på vägg	2-3
	Knutskallar, nordöstra hörnet	Flera i dålig kondition, rötskadade	Tillverka en knutlåda som konserverande åtgärd, med respekt för byggnadens utseende	1-2
	Nordvästra hörnet, norrfasaden	Rötskadat timmer i de nedre varven, se även invändigt, konstruktion kan vara försvagad	Rådfråga konstruktör, eller kunnig hantverkare om bärkraften vid detta hörn	1
Exteriör	Taket, västra delen	Frostsprängda tegelplattor och håligheter	Ses över och läggs om, gärna med originaltegel	1-2
	Taknock, västra delen	Mossbeklädnad och röta	Borstas, sedermera bytas ut	1-2
	Taket, västra delen	Spruckna och sköra tegelpannor	Lägg om taket, allra helst med så mycket originaltegel som möjligt	2
	Litet fönster, sydfasaden	Dåligt kitt	Kittas om	2
	Längs med sydsidan, mot öster	Cementträna utefter del av fasad, kan skada kringliggande timmer	Bilas bort för mjukare dränering	2
	Liten trappa i öster	Trasigt trappsteg	Byt bräda	1
	Vegetation	Trädgrenar hänger ut över tak framförallt mot norr	Beskär träd och håll växtlighet borta från tak och fasad	Å
Interiör	Fönster åt öster, västra delen, vinden	Fönsterglas saknas	Sätt för skiva inför vintern	1
	Östväggen i västra delen, vinden	Timmer urholkat och mjukt i nedre bjälkar	Ses över och byts ut samt isulas med nytt timmer	2
	Västra delen, vinden	Angrepp av strimmig trägnagare i samtliga väggar	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Innertak, västra delen, vinden	Förmodad dålig läkt och rötskador i trä i innertak	Se över och lägg om taket	2

	Fönster mot söder, övervåning, kvarnens huvuddel	Sämre färg och kondition	Målas på nytt, byt gärna ut skruv i fönsterbrädan till förslagsvis hästskosöm, en avsmalnande, platt spik	2
	Västvägg, lilla väggpartiet med sättningar	Angrepp av strimmig trägnagare	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Nytimrat rum mot sydväst (kvarnkammaren)	Takfärg flagar, sprickor i färg samt sättningssprickor i spis, omålat nytt timmer	Taket skrapas, tvättas och målas med limfärg eller linoljefärg, beroende på hur blankt underlaget är, rådfråga målare, tvätta även rent spis och bemåla t.ex. med limfärg eller kalkfärg, se efter sprickor i spis och dokumentera eventuella förändringar, bemåla nytt timmer förslagsvis enbart med väl liknande grå kulör och utelämna marmoreringen för att visa på tidslagren	2-Å
	Vinden, kvarnens huvuddel	Angrepp av strimmig trägnagare	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Vinden, kvarnens huvuddel, södra väggen	Hålighet högt upp under takås	Kan förslagsvis sättas för med nät så att inte fåglar bebor kvarnen	1
	Källaren	Fukt i grund invid trappan, rötskadat trä	Gräv förslagsvis upp och lägg ner runt grus eller lecakulor för bättre dränering	2
Övrigt		Ok		

3.1.3 Byggnad 2 Mjölmarstugan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Skorstenar	Sprucket tegel	Ses över	3
	Knutlådor	Röta, särskilt nedtill	Håll under uppsikt	Å
	Syllstock, sydvästra hörnet	Rötskadad	Bättra på med målning, så håller sig skadan något i schack, undersök sedermera och åtgärda	2
	Källarportal	Trasigt murat valv	Bila bort Kc-bruk, mura ett nytt valv med Kh-bruk (hydrauliskt kalkbruk) och anpassa det till dörren, rådgör med hantverkare	2
Exteriör	Östfasaden	Hängrännor saknas längs fasaden	Sätt dit rännor, helst i trä	1-2
	Fönster, östsidan	Flagande spröjs och bågar	Måla och kitta med linoljekitt	2
	Sydfasaden	Skadad nederdel lucka till vind samt håligheter i brädfodring under lucka	Sätt en presenning över vintern, lucka lagas nedtill, brädfodringen lagas genom skarvning eller byte	1

	Västfasaden	Panelen under fönster skadad i nederkant	Lagas	2-3
	Fönster, samtliga norrsidan	Flagande bågar	Målas	2
	Norrfasaden	Spricka i panelbräda under fönsterbleck, kan orsaka vattenskador i fasad	Ses över och åtgärdas, ordna bättre avrinning för vattnet	2
	Källartak	Tegelpannor något i oordning samt i dåligt skick	Byt ut spruckna och lägg i ordning	1
	Källardörr	Trasig nedtill	Byt ut trasigt material i första hand, alt. tillverka ny dörr i samband med valvåtgård	2
Interiör	Trasmattor	Drar upp fukt från grunden i ouppvärmda hus på obehandlat golv	Rullas ihop under vintertid	Å
	Fönsterbrädor	Avskavd färg	Målas genomgående i huset	2
	Inventarier	Angrepp av strimmig trägnagare i vaggan i rum med vävstol	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Golv i rum längst i sydöst	Angrepp av strimmig trägnagare	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Inventarier i rum längst i sydväst	Angrepp av strimmig trägnagare under pall t.v. om kamin	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
	Kamin i rum längst i sydväst	Kalkytan spricker	Putsas upp	3
	Tak och vägg kring öppen spis	Hängt ner sig	Håll under uppsikt och fotodokumentera förändringar	Å
	Källaren	Fuktig i grund	Få bort organiskt skräp, lägg förslagsvis plast som hålls fast med runda stenar (gör ej hål i plast), lägg runt grus eller lecakulor	1-2
	Vinden	Möjligt angrepp av husbock- eller stimmig trägnagare i ryggåsen	Kontakta skadedjurbekämpningsfirma	1
Övrigt		Ok		

3.1.4 Byggnad 3 Scen/Café

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Fönster	Samtliga fönster nötta i spröjs och båge	Målas och kittas med linoljekitt	2-3
Interiör		Ok		
Övrigt	Möjlighet att nå vind saknas	Okänd	Se över möjlighet att ta upp enkel vindslucka	3

3.1.5 Byggnad 4 Källarstugan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Syllvarvet	Sämlre kondition med rötskador	Timmer bytes ut och isulas	2
	Sydfasaden	Möjligen husbocksangrepp	Kontrollera aktivitet, kontakta skadedjurbekämpningsfirma	1
Exteriör	Taket	Frostsprängda tegelpannor	Ses över, lägg på presenning över vintern	1-2
	Vindskivor, sydsidan	Rötskadade och mossbeklädda	Bytes ut	2
	Fönster	Torra i spröjs och båge	Kittas med linoljekitt	2
	Vegetation	Sly kring väst och öst	Hålls borta från fasader	Å
Interiör	Läkt, västra takfallet	Sprickor i läkten	Läkt ses över och läggs sedermera om	2
	Golvet	Håligheter mot söder samt i trappsteg invändigt	Läggs om	2
	Källaren, takbjälkar	2a och 3e bjälkarna inifrån (från söder) rötskadade och mjuka	Ses över och isulas/bytes	2-3
Övrigt		Ok		

3.1.6 Byggnad 5 Sjöboden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Syllstock, västfasaden	Rötskadad	Ilusas	2
	Sydfasaden	Håligheter och sämre timmer uppåt fasaden	Ilusas	2
	Syllskalle, sydvästra hörnet	Dålig avrinning	Bilas av något	2
Exteriör	Taket	Håligheter och röta	Lägg om färjtaket/faltaket med nya takbrädor	2
	Vindskivor	Mossbeklädnad	Borstas bort, sedermera bytas ut	2
	Vegetation	Sly och nyponbuskage	Håll nere	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		Ok		

3.1.7 Byggnad 6 Gammalt dass

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion	Syllstock, sydfasaden t.h. om dörr	Dålig kondition, mjuk och rötskadad	Ses över och isulas	1-2
	Knutskallar, nordöst	Rötskadade	Ses över och lagas	2
Exteriör	Vindskivor	Mossbeklädnad	Borstas bort	Å
	Vegetation	Sly kring huset, alla väderstreck	Håll borta från fasaderna	Å
Interiör	Väggtimmer, alla väderstreck	Angrepp av strimmig trägnagare	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
Övrigt		Ok		

3.1.8 Byggnad 7 Utedass

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Vegetation	Sly kring västsidan	Håll nere	Å
Interiör	Fönster, östväggen	Fönsterglas löst	Fäst fönster, kitta med linoljekitt	1-2
	Västväggen	Angrepp av strimmig trägnagare	Kontakta förslagsvis skadedjurbekämpningsfirma	1
Övrigt		Ok		

3.1.9 Byggnad 8 Lotteribod

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Östfasaden	Lavar uppåt vägg	Borstas bort	Å
	Vegetation	Sly kring östsidan	Håll nere	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		Ok		

3.1.10 Byggnad 9 Bod

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör		Ok		
Interiör		Ok		
Övrigt		Ok		

3.2 GENOMFÖRANDE

3.2.1 Checklista

Checklistan skall användas för att få en god överblick över respektive byggnads skick och behov av åtgärder. Kontrollen bör genomföras en gång per år.

Checklistan är uppdelad i ett antal rubriker. Varje byggnad redovisas separat, och på samma sätt som i skadeinventeringen kontrolleras byggnadens delar utifrån *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt*. *Byggnadsdel* berättar vilken del av byggnaden som skall kontrolleras. *Åtgärd* beskriver vilken typ av kontroll som skall göras. När kontrollen är utförd noteras detta med datum och signatur under *Kontroll utförd* och *Ansvarig kontrollant*.

Användningen av checklistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med vid kontrollen. Efter att respektive byggnad kontrollerats noteras detta i checklistan och signeras. Om kontrollen medför upptäckten av en skada som kräver åtgärd, noteras detta i *Åtgärdslistan*. Likaså noteras slitage som bedöms kräva normalt underhåll i åtgärdslistan. Underhållsåtgärderna skall inte noteras som akuta utan istället vara underlag för planering av framtida insatser. Detta förklaras närmare under följande rubrik, 3.2.2 *Åtgärdslista*.

Checklistan och skadeinventeringen följer till största del samma upplägg. Rubrikerna *Byggnadsdel* och *Åtgärd* svarar mot varandra men inte *Kondition* och *Prioritet* som saknas i checklistan. Under dessa rubriker redovisas byggnadsdelens skick vid inventeringstillfället, vilket ligger till grund för åtgärder och prioritet och redovisas därför inte ytterligare i checklistan. Även indelningen av byggnaden i *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt* följer skadeinventeringen. I checklistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

3.2.2 Åtgärdslista

Åtgärdslistan skall användas för att planera och genomföra åtgärder. De behov som upptäcks vid kontrollen enligt checklistan noteras på åtgärdslistan för att ge en bild av arbetets omfattning. På åtgärdslistan noteras såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. Under rubriken *Prioritet* anges om åtgärder skall vidtas akut, inom 1-3 år eller 3-5 år. Åtgärden kan även vara årligen återkommande och markeras då med ett *A*.

Åtgärdslistan är, liksom checklistan, uppdelad i ett antal rubriker. Till skillnad från checklistan sammanfattas hela byggnaden under en lista för respektive byggnad. Den del som är aktuell för åtgärd noteras under *Byggnadsdel*. *Skada eller underhållsbehov* beskriver vad som skall åtgärdas. *Skadan noterad* berättar när noteringen gjordes. *Skadan noterad av* berättar vem som noterat skadan eller behovet. *Prioritet* beskriver inom vilken tid åtgärden skall utföras. *Myndighetskontakt* berättar om kontakt med berörd myndighet tagits för tillståndspliktiga åtgärder. *Föreslagen åtgärd* beskriver hur arbetet skall göras. *Åtgärd utförd av* berättar vem som gjort arbetet. *Slutbesiktning* berättar när arbetet avslutades. *Åtgärd besiktigad av länsmuseum* berättar om och när Stockholms läns museum besiktigat utfört arbete. I åtgärdslistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

Användningen av åtgärdslistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med i arbetet. Skador och underhållsbehov som upptäcks vid kontroll enligt *Checklistan* noteras då direkt på åtgärdslistan. Handlar det om underhållsåtgärder skall dessa ej noteras som akuta. Endast skador bedöms kräva akuta åtgärder, vilka givetvis kan

innefatta långt gånget eftersatt underhåll. Underhållsåtgärder anges istället med den tid inom vilken åtgärden skall vidtas, det vill säga prioritet 2 eller 3. I listan anges vilken byggnadsdel som avses samt när noteringen gjordes, därefter skall åtgärder planeras och utföras innan de slutligen besiktigas och stryks från listan. Detta gäller såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. *Kom ihåg att det är viktigt att berörda myndigheter kontaktas vid åtgärder som kräver tillstånd!*

Beskrivningen av *Skada eller underhållsbehov* samt *Föreslagen åtgärd* skall hållas kort och summarisk, mer utförlig beskrivning görs i projekteringen och dokumentationen av arbetet.

Åtgärdslistans upplägg är avsett att skapa en tydlig historik över utförda och ännu ej utförda åtgärder vilket gör det möjligt att se vad som gjorts eller skall göras, när det gjordes och av vem. Använda listor skall således sitta kvar i pärmen för att fungera som referensmaterial. Kopior av ifyllda åtgärdslistor skall efter avslutade arbeten skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholm.

Kom ihåg att fotodokumentera byggnadsdelen såväl innan som under och efter utförda arbeten!

3.2.3 Check- och åtgärdslistornas tillämpning

Listorna är skapade för att fungera som ett verktyg i underhållet av hembygdsgårdens byggnader. Genom att rutinmässigt gå igenom checklistans poster erhålls en god överblick över behoven av åtgärder, vilket möjliggör planering av arbetet i god tid. Dessutom undanröjs potentiella problem som en konsekvens av eftersatta underhållsåtgärder genom rensning av hängrännor, nedklippning av gräs och sly med mera. Listorna är också avsedda att fungera som dokumentation av utförda arbeten, något som gör att uppföljningen blir enkel och oberoende av vem som för tillfället är ansvarig för hembygdsgårdens skötsel.

Ambitionsnivån på arbetet med underhålls- och åtgärdsprogrammet bör vara hög, men utan krav på professionell kunskap. Det viktiga är att upptäcka och notera skador och behov för att undvika framtida problem. Formuleringarna i åtgärdslistan skall hållas korta och direkta. Utförligare beskrivningar görs av fackmän i nästa steg då arbetsinsatserna skall projekteras.

3.3 UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD

3.3.1 Rådgivning

Stockholms läns museum har som uppdrag att regionalt verka som rådgivande instans i frågor kring byggnadsvård. Rådgivningen är kostnadsfri vid ett första besök på museet men kan även göras per telefon beroende på omfattning. Detta är en möjlighet som väl bör utnyttjas i hembygdsföreningens arbete med underhållet av sina byggnader. I samband med utökade undersökningar av skador och behov enligt åtgärdslistan bör läns museet kontaktas för rådgivning. Museet kan även bidra med namn på företag med erfarenhet av kulturhistoriskt intressant bebyggelse då arbete skall utföras. Generellt bör läns museet ses som en tillgång och naturlig samarbetspartner i underhållsarbetet, med god inblick i allt från gårdens historik, lämpliga åtgärder och hantverkare till bidragsmöjligheter och lagstiftning.

Adress: Stockholm läns museum, Sickla Industriväg 5B, 131 54 Nacka
Telefon: 08-586 194 00
Hemsida: www.stockholmslansmuseum.se

3.3.2 Projektering

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är till för att på ett tidigt stadium upptäcka behovet av nödvändiga insatser. Avsikten är att arbetet ska kunna planeras i god tid för att säkra finansiering och ett tillfredställande resultat. God framförhållning krävs också då vissa arbeten är bygglovspliktiga, vilket innebär att kommunen måste kontaktas. Det samma gäller om byggnaden är byggnadsminnesförklarad, då måste tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Vid åtgärdernas utförande måste lämplig fackkunskap anlitas för en komplett åtgärdsbeskrivning. Detta måste ske då synbara mindre skador kan dölja större och allvarligare skador som inte kan upptäckas utan mer omfattande undersökningar.

Stockholms läns museum har ett stort kontaktnät med hantverkare runt om i länet. Hembygdsföreningen bör alltid begära in referensobjekt från hantverkare som kontaktas för kommande arbeten. Det kan vara lämpligt att låta fler än en firma bedöma och beräkna de kommande arbetena eftersom olika firmor kan bedöma åtgärderna på skilda sätt. Av den anledningen kan även slutsumman variera. Det är viktigt att se på de beräknade arbetenas omfattning, tid, material och metoder, och väga in detta i slutsumman.

God byggnadsvård präglas av långsiktigt tänkande, rätt metoder och material samt respekt för byggnadens värden och historien den berättar. Tänk på att vissa arbeten, exempelvis fönsterrenovering, omläggning av spåntak, murningsarbeten och målning, ofta är av stort intresse för allmänheten. Utnyttja dessa tillfällen för att arrangera workshops där deltagarna får lära sig hantverket samtidigt som de gör en insats för hembygdsföreningen. Likaså kan det vara en möjlighet att hålla öppet hus där såväl hembygdsgården som hantverket visas.

3.3.3 Finansiering

Generellt bör alla arbeten föregås av en väl underbyggd kostnadsberäkning. Större arbeten kräver kanske även att bidrag söks samt att flera entreprenörer tillfrågas. För att möjliggöra eventuell finansiering från någon stiftelse, kommunen, länsstyrelsen, staten eller EU måste kostnadsberäkningen och planeringen av arbetet göras med god framförhållning. Viktigt i dessa sammanhang är att samtliga kostnader tas med i beräkningen; etableringskostnader,

resor, eventuella traktamenten, städning, el, vatten, eventuella tilläggsarbeten med mera. Kom ihåg att som uppdragsgivare är hembygdsföreningen skyldig att kontrollera att det aktuella företaget innehar F-skattsedel. När beslut har fattats om vilket företag som skall utföra arbetet skall betalningsvillkoren tydligt framgå.

Stiftelser

Medel avsedda för kultur finns att söka från olika stiftelser. Stiftelsernas tillgångar och regelverk styr storleken på de medel som går att söka, vilket innebär skiftande möjligheter till utdelning. Stiftelsernas regelverk styr även vad som går att söka medel för, vilket medför att endast vissa kan bli aktuella för hembygdsföreningen. Information om vilka stiftelser som finns samt vilka regler som gäller fås hos länsstyrelsen, telefon 08-785 40 00, eller på internet www.stiftelser.lst.se. Även Sveriges hembygdsförbund har uppgifter om stiftelser med möjlighet för hembygdsföreningen att söka medel från. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på stiftelse.

Kommunala bidrag

Det finns inget gemensamt regelverk för hur bidrag till kommunernas föreningar skall fördelas, detta ansvar ligger på respektive kommun och ser därför olika ut. Bidragen är dock begränsade och delas oftast med övriga föreningar inom exempelvis idrotten. Uppdelningen av bidragen ser olika ut inom respektive kommun, men generellt prioriteras de löpande utgifterna såsom hyror, uppvärmning, underhåll, försäkringar, arrende, sophämtning, snöröjning, vaktmästeri etc. Bidrag till kostnadskrävande investeringar finns men dessa är starkt knutna till den ekonomiska situationen. För att få svar på rådande förutsättningar bör aktuell kommun kontaktas. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på typ av bidrag.

Statliga bidrag

Länsstyrelsen har bland annat som uppgift att fördela medel för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Dessa medel utgår från Riksantikvarieämbetet på central nivå och fördelas på landets länsstyrelser efter äskande baserat på länets totala behov. Således konkurrerar hembygdsföreningen med privata fastighetsägare och föreningar över hela länet. Arbetet sköts av länsstyrelsens kulturmiljöenhet, som även ger information om förutsättningar och ansökan. Ansökan för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan lämnas in under hela året. Länsstyrelsen har även som uppgift att fördela landsbygdstöd till områden utanför landets tätorter. Detta stöd är uppdelat på flera olika områden, avsedda att stödja odlingslandskapet såväl som landsbygdens övriga miljöer, vilket kan vara till gagn för hembygdsföreningen. Information fås hos länsstyrelsen.

Via Boverket är det möjligt att söka statliga medel för ickestatliga kulturlokaler och allmänna samlingslokaler. Dessa bidrag riktar sig mot standardhöjande reparationer, om- och nybyggnad, handikappanpassning med mera. Staten avsätter varje år en summa för ändamålet och ansökan skall lämnas in senast i september eller december beroende på bidrag. Mer information kan fås hos Boverket, telefon 0455-35 30 00, eller på internet www.boverket.se.

EU-medel

Olika program inom EU medför ekonomiska bidragsmöjligheter för hembygdsföreningen. Ansökan och kraven för att medel skall erhållas är dessvärre ofta omfattande vilket gör denna möjlighet betydligt mer komplicerad än övriga. Satsningarna är fleråriga och ger möjlighet till stora projekt som löper över 1-3 år. Information kan fås hos kommunens EU-samordnare eller länsstyrelsen. Datum för sista ansökan skiftar beroende på program.